

# Průběh vzniku Československa v roce 1918 v Plzni

Jaroslav Schiebel

*(Článek ve vlastivědném časopise PLZEŇSKO čís. 5 a 6/1928 "Vojenský převrat v Plzni")*

"Inter arma silent leges!" praví Cicero ve své řeči "pro Milone" a slova jeho stala se běžnou, až po dnešní dobu bohužel pravdivou průpovědí. To zkusili jsme velmi citelně také na sobě v Rakousku, za světové války. Je arci pravdou, že za války přechází největší část zodpovědnosti z politiků na vojáky a že tudíž jim také ve veřejné správě musí býti ponechávána větší volnost, než by dovoľovaly mírové právní poměry. Avšak tak, jak si počínala u nás za války rakouská vojenská správa, provozujíc při tom krutou národnostní politiku, směřující na potlačení všech neněmeckých a nemaďarských národů, nedá se omluviti ani tím nejpřísnějším obdivovatelem války a tato neurvalost vymstila se na Rakousko – Uhersku strašně.

Vojenská krutovláda doléhala zvláště také na naše město, které mělo pro vojenskou správu zvláštní důležitost, jako jedno z hlavních středisek válečného průmyslu. Důležitost Plzně v tomto směru se osvědčila nejlépe po boleveckém výbuchu, kdy se vyslovil vysoký a směrodatný vojenský hodnostář rakouský, „katastrofa zmařila střeoevropským spojencům jednu ofensivu na italské a prohrála jednu bitvu na východní frontě.“

Bude předmětem zvláštní kapitoly našich plzeňských válečných vzpomínek, abychom v jiném rámci vylíčili, jak bylo v Plzni za světové války vojensky jednáno. Tato kapitola, ačkoli je pro ni hojnost úředního a nevyvrátitelného materiálu na snadě, není ještě vzhledem k nevelkému časovému odstupu pro definitivní kritické zpracování a publikování dosti zralou. Zůstává tedy pro budoucnost prozatím zachována v rukopise i se svými doklady.

Dnes však již můžeme s dobrým svědomím přikročiti k vylíčení, jakým způsobem byl v roce 1918 proveden náš politický převrat v Plzni po stránce vojenské.

V Plzni byla té doby velká maďarská posádka a vojenská správa i tehdejší representant politické správy, osvědčovali při každé sebe menší příležitosti svoji přímo nenávistnou nepřízeň k tomu „národu desertérů a zrádců.“ Byl to tedy pro Národní výbor, který se ustavil již v červnu a převzal po převratu dne 28. října 1918 v Plzni veškerou veřejnou moc do svých rukou a do své zodpovědnosti, úkol nesmírně zodpovědný, upravit situaci, převratem vytvořenou, také po stránce vojenské. Že se tak stalo poměrně hladce a nekrvavě, připadá hlavní zásluha dvěma vyšším důstojníkům, kteří po celou dobu světové války bez bázně osvědčovali své české a ušlechtilé i rozhodně vlastenecké smýšlení, začož jim neustále hrozila se strany vojenské správy nejkrutější persekuce, ba byli již udáváni jen za to, že navštěvovali kavárnu Měšťanské besedy. Tito dva důstojníci hned 27. října, kdy se již ustavil Národní výbor, z vlastní iniciativy dali se ve služby jeho pro vojenskou úpravu převratu. Byli to pp.: major Vladimír Mattuš, tehdaž náměstek velitele doplňovacího okresu č. 35, syn známého vynikajícího českého parlamentáře, politika a vrchního ředitele Zemské banky v Praze, a dále podplukovník – auditor dr. Ot. Adam u plzeňského vojenského soudu, jimž přísluší hlavní zásluha o rychlé, taktní a při vši říznosti hladké, nekrvavé provedení plzeňského „vojenského převratu“, při němž také ještě konal platné, ba neocenitelné služby tehdejší šéf železniční dopravy p. vl. rada Halada. Energické a šťastné obsazení zněmčeného území na českém severozápadě bylo pak dílem populárního generála Slezáčka, jadrného syna Hané a muže, ze kterého uniforma rakouského důstojníka nevypudila pevné svědomí, že jest příslušníkem českého národa a že má také k němu povinnosti. Tolik budiž předem a povšechně připomenuto, než ještě se pustíme do podrobnosti líčení našeho thematu.

Ku všeobecné orientaci pokládáme za důležitou předeslati přehled, rakouských staničních velitelů vojenských za světové války.

Prvním z nich byl podplukovník Krammer, velitel doplňovacího okresu a setník 35. pěšího pluku. Němec rozhodný, avšak delším pobytem v Plzni, kde se občas pohyboval i v české společnosti, dosti slušně s českým živlem vycházející. Působení jeho v nové hodnosti nebylo dlouhé, neboť za zcela krátko byl nahrazen plukovníkem Hrochem z Vídně. V době té byl také pro hodnost místního velitele ustanoven podplukovník Josef May z Kovčeboků, dříve důstojník v plzeňském pluku č. 35, který byl krátce před vypuknutím války odešel do výslužby. V době té také jmenován vojenským censorem vrchní zásob. oficiál v. v. Adolf Kopecký, v civilním poměru úředník městského umělecko-průmyslového musea, který ve svém censorském úřadě arci zůstával úplně pod vlivem svých představených ve vojenské správě, jichž mínění se musel ve všem podřizovati.

Plukovník Hroch nebyl dlouho v hodnosti staničního velitele v Plzni. Po pádu Bělehradu nedal vyvěsiti prapor na budově vojenského velitelství, byl proto do Vídně denuncován a z národnostních důvodů telegraficky s místa svého odvolán. Jak sám ujišťoval, nezarmoutilo ho toto odvolání, neboť jako upřímný Čech těžce nesl poslání, s jakým byl vypraven do Plzně. Zemřel v hodnosti generál-majora poměrně krátce nato ve Vídni a čestně pro něho svědčí, že Slovanská beseda na pohřbu jeho dala svým okázalým účastenstvím na jevo, že český živel vídeňský nerad v něm ztrácel upřímného svého příslušníka. Nato zastával po krátkou dobu úřad staničního velitele plukovník Waatz, velitel náhradního praporu 48. uherského pluku, v té době do Plzně přeloženého. Vědělo se všeobecně, že Maďaři byli dáni do Plzně jako přísná „Strafexpedice“, která měla udržovati české obyvatelstvo co nejřízněji na uzdě. Proto při příchodu prve zmíněného náhradního praporu překvapil plukovník Waatz plzeňskou veřejnost tím, že na české vítací oslovení purkmistra dra Václava Petáka na hlavním nádraží, odpověděl také čistě v českém jazyku a děkuje za vlídné přijetí, slíbil jménem svého oddílu, že se vynasnaží, aby zůstalo vojsko v dobré shodě s občanstvem a chovalo se k němu i jeho citům šetrně.

Za krátkou dobu vystřídal pluk. Waatze v hodnosti staničního velitele polní podmaršálek Porges. Důstojník ten žil před válkou na odpočinku stále na francouzské Riviéře. Byl to gentleman v pravém slova smyslu, muž světového rozhledu, společensky dokonalý a povznesený nad názory tehdejšího „vojensky-erárního smýšlení“. Po čas svého působení setrval v dobrém přátelském poměru k purkmistru dru Petákovi, pročež, jakož i pro jeho ostatní benevolentní a uhlazené chování, bylo o něm „nahoru“ nepříznivě referováno. To zvěděl, znal také původce takových denunciací a při svém nepevném zdraví byl šťasten, když se mu z jeho plzeňského místa dostalo vysvobození. Svě denuncianty dobře znal.

Po něm přišel jako staniční velitel polní podmaršálek Raymann. Vojáci, již ho znali z aktivní služby, zvali ho velmi případně „generálem-zupákem“ nebo německy „Gamaschenmensch“. K zesílení jeho posice přidělen mu podplukovník Feueregger, který se spolu s tehdejší přednostou politické správy smutně proslavil jako intelektuelní původce krvavé aféry v Koterovské ulici. Tento Feueregger náležel ke zlým duchům vojenské správy v Plzni a musel, jak známo, po převratu z Čech prchnouti, byv usvědčen z vynikajícího účastenství na pokusu vojenské protirevoluce proti Nár. výboru v Praze, která mohla mít velmi krvavé následky a kterou s ním spolu zosnovali generál Zanantoni a plukovník Stusche. Za Raymanova úřadování také zazněla z vojenského velitelství v Plzni nejostřejší tonina, ačkoli bezvýznamný, operetně se prezentující Rayman hrál při ni ponejvíce jen úlohu slaměného panáka v rukou svého okolí. Svoji hlavní činnost soustředil tento pravý typ „zázemního generála“ na procházky městem, na kterých chytal se zálibou raněné a nemocné vojáky, na jichž uniformě nebyla nějaká maličkost v pořádku. Se zvláštní zálibou pozastavoval a trestal vojáky, již neměli u pláště nejhořejší knoflík při límci zapnutý na smyčku, zvanou „oliva“. Proto také záhy dostal od Plzeňanů škádlivé povýšení do stavu šlechtického jako „general von Oliva“. Na konci jeho působení byl vystřídán také místní velitel May majorem Doleschalem, jemuž byl přidělen upřímný Čech, major Karkulka. Zlý duch Feueregger setrval v Plzni až do převratu.

Raymanna nahradil ppm. Blum šl. ze Siemkovce, který úřadoval až do převratu a nijak na sebe zvláště neupozornil. Co se v době jeho přihodilo ze strany vojenské příkrého, šlo více na vrub Feuereggera a pokud se dalo, bylo mírněno majorem Karkulkou.

Tak bylo povšechně ve vojenské správě až do převratu. Podrobnější vyličení situace za tohoto válečného období jest ponecháno, jak již řečeno, zvláštní stati.

Již na konci jara 1918 bylo zaslíbeným lidem jasno, že záhy ozvou se závěrečné akkordy světové války. Úřední tisk arci snažil se obecnost udržovati ve válečné náladě a v přesvědčení, že středoevropské mocnosti vyjdou z války vítězně. Toto křečovitě prováděné namáhání arci rozbilo se o účinky zoufalé aprovisační situace, jaká nastala již v první polovici roku 1918, jakož i o to, že obecnost už bylo válečných strážní až po krk syto a už také z tajných, do lidu kolportovaných zpráv vědělo, že ta sláva rakouských a německých zbraní na všech frontách vůči hledě bledne.

Tu nastala nutnost připravovati v obecnosti náladu pro rychle se blížící rozřešení problému světové války, slibující naše osvobození. V tomto směru bylo následovně postupováno.

Z Prahy bylo zahájeno dodávání informací „Českému Deníku“. Tento materiál byl Mat. Pokorným dodáván autoru této stati a jím upravován v informativní články, mající za úkol poučovati českou veřejnost o pravém stavu věcí na bojištích.

Bylo přímo komické, jak působily tyto, o spolehlivé zahraniční informace se opírající články na vojenskou a politickou správu a vyvolaly u ni velké lámání hlavy, neboť ačkoli přinášely zprávy přímo dementující úřední bulletiny a nelíčeně prozrazující pravý stav na bojištích, přece jen byly formulovány tak, že ani vojenská, aniž politická, aniž censura státního návladnictví nemohla v nich zachytiti, co by se dalo konfiskovati a dokonce i pronásledovati redakci i autora, po kterém arci marně pátrali. Informace pro autora článků přiváželi nebo posílali z Prahy red. Hejřeta knihkupec Hovorka nebo spolehliví jich důvěrníci, již také dodávali přímo autoru francouzské, anglické a italské časopisy.

Následkem shroucení bulharské fronty a kapitulace Bulharska byla válka rozhodnuta a věci spěly přímo srážně ke svému zakončení, které nadešlo také mnohem dříve, než mohl očekávati Národní výbor v Praze, který se byl už v červnu sestoupil.

Když nadešly chvíle, kde jsme poznali, že příchod převratu jest už jenom otázkou zcela krátké doby, hleděli jsme v Plzni s nemalým napětím a snad i trochu s obavami vstříc úpravě vojenských záležitostí pro nové poměry. Dosavadní chování staničního velitelství a okolnost, že maďarské posádce bylo stále připomínáno, že jest do Plzně poslána jaksi jako trestní expedice, ale v neposlední řadě však působení okresního hejtmana V. Dvořáka a plukovníka Feuereggera, ohrožovaly možnost poměrně klidného a nekrvavého přechodu vojenské organizace do nových rukou. Mimo to hrozily vyhlídky, že vojsko zpět proudící z front, rozpuštění blízkých zajateckých táborů a zastavení válečné výroby ve Škodových závodech, vše to úhrnem nepřispěje k utvoření klidnější atmosféry v Plzni ve chvíli, až nastane vlastní převrat.

V Národním výboru nebylo vojenského odborníka, jenž by byl do nejmenších podrobností znal taje vojenské organizace a jejího vnitřního mechanismu. Tu dal se v den před převratem major Vl. Mattuš, který se nevyzván a již se slovanskou kokardou na své vojenské čepici, dostavil do schůze Národního výboru, k dispozici nového systému. Podobně učinil i ppl. auditor dr. Ot. Adam. Oba tito také byli prvními důstojníky, již měli odvahu v plzeňských ulicích se objevili se slovanskými odznaky na čepicích.

Národní výbor, znaje oba tyto pány jako skálopevně spolehlivé české lidi, přijal arci jich nabídku s radostí a ihned byl s majorem Mattušem projednáván program pro soustavnou převratovou úpravu vojenských věcí a zároveň pomýšleno na všechny možné eventualy, že by se rakouští vojenští činitelé zpečovali podřídití novým poměrům. Řešení úkolů těch bylo znesnadněno tím, že překotný příchod převratu překážel pražskému Národnímu výboru jako nejvyšší instanci, aby dal pro vrcholně kritické poměry plzeňské podrobnější pokyny a dispošice.

Když nadešel vzrušný den 28. října, tu se stále více objevovalo vojáků, rekonvalescentů a námořníků v plzeňských ulicích se slovanskými odznaky na čepicích na znamení, že se staví do služeb

nového státu. A ještě během dopoledne bylo v plzeňských ulicích viděti značný počet odvážnějších dívek, jež srdnatě a s roztomilým úsměvem na rtech nabízely maďarským důstojníkům a vojákům pro výzdobu jich stejnokrojů maďarské trikolory. Zprvu zaraženě a váhavě, pak ale přece byly podobné dárky přijímány, ačkoli nosem jich bylo ještě téhož dne staničním velitelstvím co nejpřísněji zakázáno. Nic nebylo však již naplat, převratová nálada počala se zmocňovati i cizého vojska které počalo toužiti po návratu do své svobodné vlasti a netajilo se touto svojí tužbou vůči občanstvu, ku kterému bylo chování Maďarů, až dosud velmi upjaté, pojednou přívětivější.

Mezi tím došel z Národního výboru v Praze telegram od dra. Scheinera, nařizující mobilisaci Sokolstva. Záhy dopoledne začaly se ulice plzeňské červenati sokolskými košilemi, jichž nositelé spěchali na předem ustanovená stanoviště ku převzetí vykázaných jim strážních služeb. Také členové Dělnické Tělocvičné Jednoty dostavili se na radnici, odkud byli dle potřeby spolu se Sokoly příkazováni k bezpečnostní službě. Všichni arci neozbrojeni. Do večera 28. října byla bezpečnostní služba v Plzni pevně organisována. Policejní referent městské rady dr. Vrabec spolu s některými členy Národního výboru vypracovali na rychlo potřebné instrukce pro strážní a bezpečnostní službu. Strážní služba na trestnici na Borech ponechána v rukou měšťanských ostrostřelců, již tam službu tu už po delší dobu konali.

Když se dne 28. října pustil dav do sundávání rakouských orlů a jiných státních odznaků právě shroucené říše, přitáhl mimo jiné k staničnímu velitelství, chystaje se s balkonové mříže odstraniti rakouského orla. Tu přispěchal posl. dr. Lukavský a vyšel na balkon, odkud vyzval dav, aby zanechal všeho násilí a dal ujištění, že velitelství samo znak odstraní. Lid se spokojil a odtáhl, načež velitelství splnilo slib, daný posl. dru Lukavskému.

Hned zrána vytáhlo maďarské vojsko se strojními puškami do ulic a na náměstí. Stalo prý se to po dohodě okres. hejtmana Dvořáka s plukovníkem Feuereggerem, kteří rozkaz ten vynutili na bezradném generálu Blumovi. Národní výbor však, jakmile o tomto opatření zvěděl, důrazně žádal na staničním velitelství za odchod vojska, zaručuje se sám za pořádek. Požadavku tomu velitelství vojska po nějakém váhání vyhovělo.

V noci došla zpráva, že generál Kestranek, vojenský velitel a generál Zamantoni, místní velitel pražský, odevzdal o 9. hod. večerní vojenskou správu do rukou Národnímu výboru v Praze, který odevzdal vrchní správu vojenských věcí do rukou dra Jos. Scheinera, starosty Čsl. Obce Sokolské.

Dne 29. října dostavili se z radnice zástupci Národního výboru dr. Mandl, dr. B. Guldener a L. Pik k staničnímu veliteli vojenskému, ppm. Blumovi, sdělili s ním, jak se pražské velitelství zachovalo a vyzvali ho, aby též odevzdal správě veškerých vojenských věcí do rukou plzeňského Národního výboru. Generál Blum bled a rozechvěn prohlásil, že bez pokynů ministerstva války z Vídně nemůže tak učiniti. Dána mu pro odpověď lhůta do odpoledne. Telefonoval do Vídně a byl odtud poukázán, aby své místo neopouštěl. K večeru došla ho komická telefonická zpráva z Vídně, že příštího dne přibude do Plzně delegát ministerstva války, který se s Národním výborem o celé věci dohodne.

Národní výbor vzdor tomu, že věděl, že tento průtah jest marným, až do příchodu těch ohlášených zpráv z Vídně přidělil k dozoru nad místním velitelstvím Sokoly Berdycha a Koubka, kteří se ještě téhož dne ujali svého úřadu.

Členové jízdního Sokola Václav Khüry a Václav Sládek byli jmenováni důvěrníky Národ. výboru při přejímání vojenských koní.

Bylo zapotřebí neobyčejné pevnosti a duchapřítomnosti v řešení úkolů, převratem daných a revoluční nálada lidu musela býti s velkým taktem udržována v takových mezích, aby nedošlo k nějakému krvavému neštěstí. Tak na př. bylo zabráněno tomu, aby studenti a dělníci vnikli do okres. hejtmanství, kde se chtěli zmocniti osoby hejtmana Dvořáka a pověsiti ho, a major Mattuš musel vynaložiti veškerou svoji námahu, aby za bránil pokusu rekonvalescentních a raněných důstojníků, spolu s narychlo sestaveným oddílem vojáků, o zajmutí maďarské posádky.

Sluší připomenouti, že plukovník Feueregger hned při převratu prchl do Prahy. Z Plzně vyhnalo ho zlé svědomí.

Když se počalo k večeru rozhlašovati, že maďarská posádka, sestávající ze dvou maďarských náhradních praporů a jednoho polního pluku, obdržela rozkaz, aby v noci obsadila město a zaujala nepřátelské stanovisko vůči občanstvu, vyhledal major Mattuš ještě za večerních hodin s ppl. drem Adamem plukovníka maďarské posádky a dotazoval se ho přímo, co jest na těchto pověstech pravdivého a jaké stanovisko hodlá cizé vojsko nadále zaujmouti vzhledem ke změněným poměrům. Předem arci vysvětlil major Mattuš plukovníkovi, jak se utvářily věci v Praze. Plukovník v přítomnosti několika důstojníků slušně a dvorně prohlásil, že maďarské vojsko nemá k občanstvu řádných nepřátelských úmyslů, že také naprosto ničeho nepřátelského nepodnikne. Jen žádal, aby byl Maďarům umožněn brzký návrat domů do Uher a také aby důstojníkům neděla se řádná příkoří proto, že nenosí české odznaky.

Žádosti ty slíbeno splniti a v důsledku toho odjel major Mattuš dne 30. října ráno autem do Prahy, kde s členem vlády drem Zahradníkem vyjednal vše potřebné ohledně, odjezdu uherského vojska a tak umožnil chéfu plzeňské dopravní služby Haladovi, aby své, již dříve v Nár. výboru sjednané dispozice v té věci uskutečnil.

Dne 31. října oznámil staniční velitel ppm. Blum Národnímu výboru, že byl ministerstvem války z Vídně zmocněn, aby složil svoji funkci. Před tím již byly na staničním velitelství jakési spisy v kamnech páleny, které by byly patrně mohly vojenskou správu v něčem kompromitovati. Převzetí staničního velitelství stalo se k žádosti vídeňského ministerstva protokolárně a do zápisu vsunul ještě ppm. Blum jménem Vídně komickou podmínku, že Národní výbor se zavazuje od nynějška pečovati o klid a pořádek v Plzni. Protokol, ten podepsali jménem Národního výboru dr. M. Mandla posl. L. Pik.

Nato byl ve zvláštní schůzi Národního výboru jmenován staničním velitelem, maj. Mattuš. Zároveň vzdán srdečný dík podplukovníku dru Ot. Adamovi za jeho obětavou a horlivou součinnost. Major Mattuš poté si opatřil z Prahy potvrzení svého ustanovení. Svého nového úřadu ujal se dne 1. listopadu, kdy také byl v Plzni vydán první český vojenský rozkaz. Zároveň však poukázal major Mattuš k tomu, že by se mohl uplatniti lépe v oboru vojenské evidence při sbírání a organisování národního vojska z vracejících se jednotlivců, menších skupin nebo oddílů z pole. Byltě major Mattuš znám jako neobyčejně důkladný odborník v oboru doplňovací služby. Navrhoval tedy, aby na místo jeho byl dosazen v úřad posádkového velitele generál Vojtěchovský, dosavadní předseda dohodčího soudu v Plzni. Žádosti této bylo za několik dnů vyhověno a major Mattuš mohl se nato znamenitě uplatniti tam, kde bylo nutně potřeba jeho odborných vědomostí i zkušeností. Avšak generál Vojtěchovský vedl svůj úřad jen několik dnů a byl – jsa do Prahy odvolán dne 11. listopadu vystřídán generálem Procházkou, z Prahy sem dosazeným. Také tento byl za nedlouho vystřídán tehdejší podplukovníkem Vilémem Slezáčkem, o němž se budeme moci ještě průběhem dalšího líčení po drobněji zmíniti.

Místním velitelem jmenován na místě podpl. Doleschalla setník 35. pěš. pl. Hampl, jenž náležel také mezi důstojníky, již hned od převratu bez dlouhého rozmýšlení dali se ve služby nové vlády. Již za Rakouska osvědčoval vždy otevřeně svoji upřímnou příslušnost k českému národu.

Podpl. dr. Ot. Adam byl pak Národním výborem pověřen, aby se ujal vedení vojenského soudnictví v Plzni.

Vojenskou radiotelegrafní stanicí převzal z uložení Národního výboru prof. Rón, dobrovolně se k té službě přihlásivší. Stanice ta byla sice zúmyslně porouchána, ale nikoliv zničena, z čehož se dalo souditi, že pachatel počítal ještě s k návratem do starých poměrů. Prof. Rón vystihl zcela případně situaci a učinil ihned potřebné hlášení na staničním velitelství, načež major Mattuš zabránil odjíždějícímu dosavadnímu správci stanice (byl to německý poručík) odjezd na nádraží při vstupování do vlaku. Poručík musel se vrátiti k aparátu a nesměl se dříve vzdáliti, dokud nebylo opět vše

v pořádku.

Stejného dne složil z nařízení staničního velitelství své funkce velitel železničních tratí plukovník Strosse a vojenský návladní auditor Siebenbürger. Dán jim poukaz, aby opustili během 24 hodin Plzeň.

V Národním výboru podpluk. dr. Adam provedl rychlé upravení zákonných povinností českého vojska, čímž podstatně přispěl k tomu, že vojáci nebyli vydáni škodlivým vlivům a že se nerozutekli, nýbrž hned po převratu dali se do několika setnin zařaditi.

Zásluh chéfa hlavní stanice Halady, jak již připomenuto, jednoho z nejhrolivějších a nejužitečnějších členů Národního výboru, bylo možno již dne 1. listopadu odpoledne o 2. hodině vypraviti z Plzně zvláštním vlakem uherský pěší pluk č. 69 do jeho domova, Stoličného Bělehadu. Aby zsbráněno bylo event. nepřístojnostem ze strany nerozvážných živlů z davu, šli při pochodu vojska na nádraží po jeho stranách Sokolové, národní garda a jiní pořadatelé. Před svým odjezdem pálili vojáci své plukovní archivy. Dne 2. listopadu ve 4 hodiny odpoledne byl vypraven první oddíl a následujícího dne nato druhý oddíl 48. pěšího pluku maďarského, za stejných okolností jako při pluku č. 69. Odjíždějící maďarští vojáci loučili se s obecnstvem při svém odchodu na nádraží provoláním „Na zdar!“, což obecnstvo přívětivě opětovalo.

Jelikož byly obavy, že za převratového zmatku budou činěny další pokusy o uschování rozvlečení nebo odvezení vojenského materiálu, bylo uloženo Sokolu a členům DTJ. zameziti tomu a zmocniti se vojenských skladů. K pomoci jim dána městská policejní stráž (které byla dne 28. října odebrána poboční zbraň). Ukázalo se, že opatření to bylo velmi moudré, neboť maďarští vojáci snažili se před svými odjezdy vybrati si z vojenských skladů co se jen dalo. Některý voják oblékl si na sebe po 3 – 4 kusech spodního prádla, dvě bluzy, pláště atd. Na to však bedliví strážci skladů připadli a rázně podobné zamezili. Při tom arci, udály se komické scény, když se museli Maďaři opět z „rekvírovaných“ kusů prádla a částí uniformy vysvlékati.

Také pokus II. oddílu maďarského vojska odvézti tajně asi dva vozy plné pušek z vojenských zásobáren, byl včas zpozorován a když už Maďaři byli úplně umístěni ve vlaku a tento se k odjezdu hnul, byly tyto dva vozy od vlaku odepnuty a takto pušky zachráněny.

Dne 2. listopadu jmenoval Národní výbor podplukovníka auditora dra Synka, důstojníka velice oblíbeného a jako upřímného Čecha osvědčeného, chéfem vojenského návladnictví a jeho náměstkem setníka auditora dra Bílého, jadrně českého rodáka plzeňského.

Toho dne sem došly zprávy o nezdařených pokusech vojenské kontrarevoluce v Praze a v Lito-měřicích, jakož i původcové pokusů těch generál Kestranek, Zanantoni a pověstní plukovníci Stusche a Feueregger (od 48. pěšího pluku) byli zatčeni. Národní výbor pražský jednal s lidmi těmi velmi milosrdně, vzdor tomu, že chystali svévolně vyvolati krveprolití. Dal je totiž Sokoly dopravit až na hranice a zakázán jim co nejprísněji na všechny časy přístup do naší republiky. Zmíněný Feueregger proslavil se v Plzni také tím, že měl v úmyslu společně se stejně smýšlejícím okresním hejtmanem Dvořákem za srpnových výtržností v roce 1917 na odstrašení revoltujícího davu dáti postavit u Městského divadla šibenici, což rozumnou a energickou domluvou překazil ppl. auditor dr. Otokar Adam.

Dne 2. listopadu také četnické velitelství dostavilo se k Národnímu výboru s oznámením, že četnictvo českého západu staví se do jeho služeb, což s povděkem přijato a s velitelstvím všecky dispozice pro organizaci bezpečnostní služby na venkově smlouveny. Současně zřídil Národní výbor „Sbor pro veřejný pořádek a obecné blaho“ ze členů Sokola, DTJ. a Národní milice, který vystřídal dosavadní, jen improvizovanou bezpečnostní službu. Kancelář sboru toho zřízena vedle radnice v t. zv. „Císařském domě“. Také pro tuto instituci vypracoval organizační řád a služební pokyny policejní referent měst. rada dr. Vrabc.

Dobřanská česká menšina oznámila Národnímu výboru některé své stížnosti a obavy, neboť ve

zněmčeném území počalo se hned po převratu ozývatí hnutí pro samostatné Deutschböhmen. Na základě těchto stížností a obav vyslán z Plzně nadporučík Wollner do Dobřan s písemným příkazem, aby převzal od tamního podplukovníka Wavry tamní vojenské velení. Bylo však pravděpodobno, že toho rozkazu nebude uposlechnuto, neboť Dobřany nepodléhaly plzeňskému velitelství. Nebylo ale času vyžádati si z Prahy přesnější rozkazy. Proto major Mattuš vepsal do rozkazu nadp. Wollnerovi, že tento jest vyslán z rozkazu pražského velitelství, což pomohlo. Případ ten byl arci u vojenského vedení Národního výboru v Praze dodatečně omluven. Převzetí stalo se hladce a klidně. Dne 3. listopadu bylo počato s obsazováním t. zv. zněmčeného území národním vojskem a sice v den ten byly obsazeny Stodo a Stříbro. V Hostouni bylo zabaveno 1200 erárních koní, které byly v noci převezeny do Klatov a do Domažlic. Pak bylo postupně pokračováno s obsazováním zněmčených míst. Při tom, jakož i při všech ostatních zachraňovacích akcích vykonala naše železnice služby přímo obrovské. Byloť na plzeňském hlavním nádraží už v posledních dnech před převratem organizačně vše připravováno, takže hned za převratu a po něm pracovala dopravní služba bez poruchy a vzorně. Celý železniční aparát pracoval pod vrchním vedením přednosty Halady, člena Národního výboru, obdivuhodně.

Za přednostu vojenského nāvladnictví pro zeměbranu jmenoval Národní výbor dne 5. listopadu setníka auditora v zál. Ctibora, jenž byl ve svém civilním poměru radou zemského soudu v Táboře.

Časově spadá v tuto dobu také událost, která sice není v bezprostřední souvislosti s vojenským převratem v Plzni, při které však plzeňští lidé rozhodujícím způsobem spolupůsobili, proč se o ní tuto zmiňujeme.

Dne 5. listopadu obsazen byl Warnsdorf, kde se také německé obecnstvo začalo plašiti pro samostatné Deutschböhmen. Na první známky tohoto hnutí obsadila toto místo bez zvláštních rozkazů jedna setnina 7. střelecké ho pluku plzeňského, známého pro jeho rumburskou vzpouru. V naznačený den vystřídal je z Prahy vyslaný vojenský oddíl 60 mužů, vedený dvěma důstojníky a vybavený dvěma strojními puškami. Naši rumburští hoši pak vrátili se opět do své posádky a byli nadále velmi důležitou českou stráží v nepokojném Deutschböhmen.

K tomu budiž připomenuto, že již dne 31. října v Rumburce prohlásil podplukovník Lukeš 7. plzeňského střeleckého pluku po dohodě s českými důstojníky Národnímu výboru v Praze, že se všemi českými důstojníky a vojáky vstupuje do služeb Národního výboru a hned následujícího dne také vykonali slavnostním způsobem přísahu věrnosti českému státu, což služebně do Prahy hlášeno a vyžádány další rozkazy.

V tu dobu již přicházeli porůznu nebo ve skupinách uprchlíci z italské fronty. Národní výbor se jich ujal a zařazoval je, pokud šlo o mladší síly, do národního vojska.

Z úřadu vojenského velitele Škodových závodů byl Národním výborem odvolán neoblíbený plukovník Kühna nahrazen plukovníkem Studeným.

Dne 5. října došla ppl. auditora dra Ot. Adama z Prahy zpráva, že byl jmenován justičním referentem vrchního velitelství Čsl. vojska v Praze. Z té příčiny opustil tento oblíbený a při provedení vojenského převratu v Plzni vynikajícím způsobem činný důstojník naše město.

Jako při odchodu do světové války celá Plzeň se loučila se svými pluky, v jichž řadách měla syny a otce svých rodin, tak také s nemalým rozruchem očekávala návrat jich z pole. Nebyl arci tak velkolepý, jako odchod, neboť většina odešlých zůstala pobita na různých bojištích, jiná část dlela v zajetí a v legiích, jichž návrat byl očekáván teprve později a jen trosky poměrně malé vracely se domů. Již jednou vzrušila, jak již připomenuto, Plzeňany zpráva a návratu zbytků domácího pěšího pluku č. 35. Neosvědčila se však pravdivou. Ale na den 6. listopadu bylo Národnímu výboru zcela bezpečně ohlášeno, že se vrátí z Hermagoru (Korutany) 45 důstojníků a 500 mužů domácího toho pluku. Národní výbor rozhodl, že uvítá okázale tyto „plzeňské děti“ na nádraží, jichž cesta z bojiště do domova byla provázena řadou rušných překážek a dobrodružství, která byla již časopisy po-

drobně popsána. K uvítání jich shromáždily se ohromné massy lidstva, které nejen na nádraží, ale i po cestě do města přichází hlučně vítalo. Hudební kapela z Petrohradu očekávala s delegáty Národního výboru vlak ten. Avšak tomuto přivítání předcházelo ještě malé intermezzo. Němečtí vojáci zdráhali se v Plzni opustili vozy a s ostatními táhnouti do města. Po rychlé dohodě s delegáty Národního výboru a chéfem dopravní služby Haladou, převzal z rozkazu posádkového velitele majora Mattuše ustrašené Němce, již se patrně obávali, že jim bude v Plzni ublíženo, nebo snad již cestou byli poštváni tajnými zprávami o hnutí v „Deutschböhmen“, podplukovník Srnka, který je zavezl někam k Chebu.

Když plzeňští hoši z vozů vystoupili a v nástupišti se seřadili, zahrála kapela národní hymnu „Kde domov můj“, načež předseda Národního výboru dr. Mat. Mandl přichází srdečnou řečí uvítal, na kterou poděkoval nadporučík Hora. Po té vydali se všichni na pochod do města, provázeni burácejícími pozdravy obecnosti, které vnikalo do řad vojáků a se s nimi bratřilo, takže měli pořadatelé, Sokolové a členové D. T. J. s udržováním pořádku nadlidskou práci. Plzeňští hoši byli ubytováni ve školách v Jungmannově třídě.

K odjezdu „plzeňských hochů“ z Hermagoru zasluhuje zaznamenání následující epizoda: Když měl plzeňský prapor odejeti, nebylo potřebného železničního personálu na nádraží, neboť každé chvíle byl očekáván příchod Italů, kteří by byli personál i plzeňské vojáky odzbrojili a za zajatce prohlásili. Vojáci však chtěli se dostat za každou cenu domů, aby se tu postavili ve službu vlastního státu. Tu – dlouho se ne rozmýšleje – skočil na stroj voják Bernard Vondrák z Plzně, uchopil se páky a uvedl stroj do chodu. Vedl stroj až do Gastýna, kde teprve obdržel vlak strojvůdce. Bylo přímo zázrakem, že vlak šťastně dojel, neboť Vondrák nebyl železničářem a nikdy prý neřídil stroj. Vojáci, již tuto příhodu vypravovali, tvrdili, že jeho původní povolání bylo: laborant v lékárně. Není arci myslitelné, že by byl improvizovaný ten strojvůdce neznal strojního zařízení lokomotivy.

Stejného dne vraceli se přes Budějovice němečtí důstojníci 29. střeleckého pluku přes Plzeň do Chebu. Zastavili se od vlaku k vlaku v Plzni, kdež jim pořadatelé bezpečnostní služby pro jich pobyt udělili potřebné informace. Důstojníci ti pobýli krátký čas v městě a podivili se vzornému pořádku jaký zde panoval. V uznání toho dodali do kanceláře Českého srdce obnos, který k cíli tomu mezi sebou sebrali.

Ke dříve uvedeným událostem budiž ještě dodatkem poznamenáno, že dne 30. října 1918 udál se v Plzni charakteristický výjev. V Kamerálu (školní budově) vedle budovy Měšťanské besedy byl ubytován před svým odjezdem v Plzni, prapor maďarských vojáků. Sem přišly dne 6. listopadu české dívky přinášející vojákům odznaky v maďarských barvách. Byli provázeny vojáky československé, na rychlo utvořené národní gardy. Maďarští vojáci s radostí připínali odznaky na své vojenské stejnokroje a bratřili se s českými vojáky.

Dne 3. listopadu přibýlo do Plzně 60 italských a francouzských zajatců, uprchlých z německých zajateckých táborů. Městský úřad pro cizinecký ruch se jich ujal a po jich občerstvení a prohlídce městem vypravil je dále do jich domovů. Zatím již pokračovala vnitřní organizace československého vojska. Dne 5. listopadu učinila politická správa v Plzni veřejnou výzvu, aby vojáci, již opustili bez dovolení své oddíly nebo formace, přihlásili se buď u doplňovacího velitelství 35. pěšího pluku nebo u evidence zeměbrany, neboť jinak by všichni, kdož jsou ještě ve vojenské povinnosti, avšak se jí vzdalují, byli tresty stíháni. Přísnější tón této výzvy byl první známkou, že má z revolučního opojení opět nastati návrat k pravidelnému chodu ve veřejné správě.

Zatím už docházely ze zněmčeného území na českém západě opětné zprávy, že tamní veřejní činitelé bouří obyvatelstvo proti novému režimu. Tak bylo do Plzně hlášeno, že ve Stříbře rada zem. soudu Rölling, přednosta tamního okresního soudu, pokusil se o suspendování tamního českého okresního soudce Košťála, přerušil úřední styky s plzeňským krajským soudem, jemuž podléhal a oznámil krajskému soudu v Chebu, že se mu podřizuje. Posílal tam také již úřední věci, které měl svému nadřízenému úřadu v Plzni dodávati a také již do Chebu dodával z vyšetřovací vazby vězně. Dále došla Národnímu výboru zpráva, že dne 3. listopadu muselo býti v Chomutově vyhlášeno



stanné právo, jelikož tam chátka vyloupila vojenské skladiště a vyzbrojila se jako německá „Volkswehr“. Bylo tedy stále více patrné, že smírné rozšíření veřejné správní služby až k zemským hranicím nebude možné a že bude muset provedeno býti pomocí ostřejších, vojenských opatření. Uvazováním o těchto věcech zabýval se Národní výbor za účasti předních vojenských osobností v Plzni a převzalo vojenské velitelství úkol, připravit vše pro event. výpravu do zněmčeného území, čekalo se jenom na vrácení dalších oddílů z fronty, aby mohla býti posádka plzeňská pro všechny eventuality náležitě zesílena. Zeměpisná posice Plzně přímo na hranicích zněmčeného území ukládala zdejšímu Národnímu výboru a podřízené jemu části vojska, aby byli pro všechny případy připraveni na úkoly důležité a snad i na vážný brachiální odpor.

Dne 7. listopadu vrátili se dvě baterie zdejšího dělostřelectva z fronty do Plzně. V Linci sice usi- lovalo staniční velitelství, aby oddíly tyto odjely i se svým materiálem do Vídně. Vojáci si však vy- nutili, aby byli se vším svým materiálem dopraveni do Plzně jako své domovské stanice.

Následujícího dne, 8. listopadu konala se významná vojenská událost v Plzni. V nádvoří dopl- ňovacího velitelství v Kroftově ulici shromáždili se o 10. hodině dopolední polní podmaršálek Voj- těchovský s důstojnictvem, čestná četa Sokolů a také oddíl D. T. J. V stejnou dobu přivedl sem set- ník Svidenský, plzeňský rodák, prapor národní gardy v plné výzbroji a v bezvadném vojenském pořádku. V čele oddílu byl nesen nový prozatímný prapor, na rychlo zhotovený paními a dívkami plzeňskými. Polní podmaršálek Vojtěchovský pozdravil shromáždění krátkým a srdečným proslo- vením, načež se ujal slova major Vladimír Mattuš, který přítomným vojákům vyložil velký význam politického převratu pro celý český národ a jeho budoucnost, zároveň pak zdůraznil, že získaná samostatnost ukládá každému občanu velké a vážné povinnosti, aby nabytá svoboda byla nejen pro nějaký čas udržena, ale i trvale zachována a pevně zabezpečena. Vyzdvihl tedy povinnosti vojáků k novému československému státu. Sloužiti věrně a oddaně až do posledních důsledků našemu státu, znamená také sloužiti národu. Nato vyzval přítomné příslušníky vojska, aby slavnou přísahou po- tvrdili, že povinností těch jsou si plně vědomi a že také je hodlají věrně plniti. Pak přečetl přísežní formulku, načež všicki, od nejvyššího důstojníka až do posledního pěšáka složili slavnou přísahu věrnosti novému státu. Vroucím vlastenectvím prodchnutá a při tom vojensky jadrná řeč majora, Mattuše, prostá všeho bombastu, ale v každém slově věcně přiléhavá učinila na přítomné hluboký dojem. Poté táhlo vojsko s některým důstojnictvem v čele ulicemi, ve kterých tvořilo obecenstvo hustý špalír a bouřlivě a jásavě pozdravovalo své vojsko, které poté odešlo do kasáren 35. pěšího pluku.

Bylo to první oficiální veřejné vystoupení československého vojska v Plzni, které mělo ráz histo- rické události. Již před tím však viděli jsme v nadšeném rozruchu popřevratovém v ulicích plzeň- ských prvky naší nové národní obrany. Tak dne 30. října přitáhl s hudebním sborem poštovních zřízenců v čele a hojnými lampiony obklopený, vojenský oddíl jako čelná část většího průvodu, je- hož jádro tvořil veškerý poštovní, telegrafní a telefonní personál s vrch, oficiálem Hejtmánkem v čele, jenž za převratu byl vedoucí osobností „pošťáků“, před radnici, kde ze zasedací síně sešlo na náměstí předsednictvo Národního výboru. Vrchní oficiál Hejtmánek zde vlasteneckými slovy za ujištění věrnosti apostrofoval Národní výbor, které proslovení vděčně kvitoval předseda místního Národního výboru dr. M. Mandl.

V stejný den bylo vydáno vyzvání vojenské správy, aby se gážisté hlásili do evidence. Bylo to opatření, kterým se mělo přesně zjistiti, kteří z domácích gážistů hodlají setrvati ve službě vojenské Čsl. státu. Vyzvání tomu váhali zprvu vyhověti někteří z gážistů německé národnosti, kteří později, když poznali, že německými sliby byli necháni na holičkách, úpěnlivě se domáhali, aby svých pensijních zaopatření v čsl. státu získali.

Dne 8. listopadu také vyšlo nařízení, aby vojsko nosilo červenobílé kokardy.

Nový chef okresní politické správy vládní rada Šlechta uveřejnil také 8. listopadu vyzvání, aby z nařízení vojenské správy hlásili se vojíní ročníků 1900 – 1873 u doplňovacího velitelství domobra- ny. Ti, kdož však se již dali zařaditi do prozatímných formací národní gardy (národní milice), mají

zatím setrvati v této, až do dalšího rozhodnutí.

Příběhy dne 8. listopadu zakončil návrat pochodových částí 7. střeleckého pluku (plzeňského) z Resinty v Itálii. Když projížděl oddíl tento Solnohradem, byl tamními domácími gardami odzbrojen. Je samozřejmo, že vracející se vojínové tito byli při svém příchodu do Plzně také úředně i obecenstvem srdečně přivítáni a do organisace čsl. vojska zařazeni.

V tu dobu došlo Národnímu výboru sdělení, že byly na Slovensku zahájeny Zajišťovací akce. Téhož dne odevzdalo také obecní zastupitelstvo v Nýřanech obecní správu do rukou Národního výboru, který k vedení obecních věcí ustanovil českou komisi s rozšafným M. Janoušem v čele. Členy její byli Ant. Šída, Fr. Kučera a Petr Königsmark. Ti převzali ihned své úřední povinnosti. Takto byla pokojně a bez vojenské intervence vyřízena důležitá posice v území, za zněmčené označovaném.

Den 9. listopadu přinesl některé závažnější události. Předně nadešlo zakončení činnosti Národní stráže, kterou tvořil Sokol a D. T. J. a která obstarávala bezpečnostní službu v městě. Na dále opět mohla služba tato ponechána býti policii a četnictvu, které – náležitě doplněny, mohly se spolehlivě ujmouti svých funkcí. V sousedních Klatovech byl jmenován místním velitelem národní gardy dosavadní rytmistr 14. dragounského pluku hrabě Norbert Kolovrat – Libštejnský, což bylo plzeňskému velitelství ohlášeno. Stejného dne byl národní gardě odevzdán nový prapor, kterým byl nahrazen dosavadní provisorní, na rychlo obstaraný. Nový prapor zhotovila a vojsku věnovala Česká Jednota paní a dívek Plzeňských.

Jelikož došly zprávy, že zfanatisovaní němečtí sedláci a stříbrská „Volkswehr“ obsadili stanici Nové Dvory, tam pozastavovali vlaky, obírali pocestné a ničili co našli, vyslán tam vojenský oddíl, který protistátnímu tomuto řádění učinil konec. Stříbrská Volkswehr i její civilní samozvaní „strážcové veřejného pořádku“ před vojskem vzali do zaječích. Stejného dne bylo uvaleno na Falknov stanné právo a byl tam poslán k udržení pořádku oddíl národní gardy, který po sjednání pořádku se zase vrátil.

Náhradní prapor 35. pěšího pluku vrátil se z Hermagoru bez velitele a proto byl povolán z Kroměříže podplukovník Vilém Slezáček, o němž se již dříve stala již zbežná zmínka. Ten převzal vedení „plzeňských hochů“, u nichž již za Rakouska jako subalterní důstojník sloužil.

Poplašné zprávy, které stihly dne 9. listopadu do Plzně a zvěstovaly, že bavorské vojsko vniklo přes české hranice a obsazuje chebské území, byly již druhého dne jako bezpodstatné vyvráceny. Přes to však poznávalo se stále více, že nepokojné území chebské nesmí býti na dále ponecháno revoltujícím Všeněmcům. Zejména proto také, že chebské letiště obsahovalo mnohomilionový vojenský materiál, který by byl snadno mohl spadnout do rukou německých odbojníků. Na toto nebezpečí byla Praha upozorněna, odkud ve vší tichosti vysláno dne 10. listopadu do Chebu 10 automobilů se 100 muži za velení setníka Sýkory, kterýž oddíl zmocnil se rychle a bez boje chebského letiště. Událost tato arci nezůstala utajena a záhy po příchodu Čsl. vojska přijel na letiště z Chebu automobil, který přivezl předsedu chebského okresu dra Bernardina a několik členů německé „zemské vlády“ Lodgmannovy. Ti obořili se na velitele vojska a prohlašující, že tato půda jest „deutsch-österreichisch“, žádali kategoricky prostý odchod vojáků. Tito však se nedali zaleknouti. N své pušky na samo zvané vládce Chebska a zvolali: „Ruce vzhůru!“, načež polekaní hrdinové uznali za dobré chrabře se odpoutati. Při odchodu svém však slibovali, že místo nich přijde „Volkswehr“. Hrozba ta arci na vojáky neúčinkovala. Vojsko našlo tu vojenský materiál, kterého bylo tolik, že by byl vyplnil 60 železničních vozů. Chystalo se kořist tuto zabezpečiti. Mezi tím byla však v Chebu alarmována tamní „Volkswehr“, sestávající z příslušníků rakouského pěšího pluku čís. 73., doplnovaného z Chebska (který svého času ležel v Plzni posádkou a lidem zván „Ašanti“, nebo také „Skopčáci“). Ozbrojenci ti byli početně silní, vytáhli v několika oddílech z města a obklíčili malý oddíl českého vojska na letišti. Měli na řízeno čsl. národní gardu zajmouti a takto vojenský materiál pro německý odboj zachrániti. Vůdce tohoto chebského „Volkswehru“, sociální demokrat Diestler vyzval pánovitě čsl. vojáky, aby se vzdali. Tito byli úplně bez zásob a od rána ničeho nepožili. Nyní

jim hrozilo buď vyhladovění nebo nutnost pokusit se o probití německým kordonem obklíčovací. Nicméně odhodlali se setrvati v odporu tak dlouho, jak se dá a pokusit se o dosažení pomoci. Odpověděli Deistlerovi, že setrvají a stanovisko své budou dle potřeby hájiti do posledního dechu. Na útok však chebská Volkswehr se neodvážila a proto se spokojila obklíčením letiště početně silnými strážemi. Na rychlo zmontovali čeští vojáci dva aeroplány, z nichž jeden vyslán do Prahy a druhý do Plzně a hlásili jaká situace na chebském letišti nastala.

V Plzni ihned po příchodu této zprávy nařídil major Mattuš o 9. hodině večerní, aby byla posádka alarmována, načež sestavil pomocnou výpravu pro Cheb, skládající se z jedné a půl roty národní gardy, která byla také zásobena patřičným množstvím chleba, konzerv a jiných potravin z plzeňských vojenských skladů pro ohrožované národní vojáky. Veliteli výpravy dal major Mattuš rozkaz, podle něhož měla výprava odjet o půl noci zvláštním vlakem z Plzně. Jedna rota měla vystoupiti před nádražím a odebrati se přímo na letiště, kdežto půl roty mělo jeti až na chebské nádraží a toto obsaditi.

Když měla tato výprava vyraziti z kasáren, chtěl se major Mattuš ještě přesvědčiti o správném výkonu jeho rozkazů a veliteli výpravy dáti také některé dodatečné ústní instrukce. Na cestě do kasáren zastavil se na posádkovém velitelství, kde mu noční službu obstarávající důstojník předložil právě došlou a jemu (majorovi Mattušovi), který byl ji s večera své rozhodnutí o výpravě do Chebu hlásil, svědčící telefonickou depeši, která zněla takto:

„Národní výbor si nepřeje, aby došlo ke krve prolití v Chebu a zapovídá vyslání tam vojska. Nařizuje, aby tam byl odeslán starší, německé řeči a místních poměrů znalý důstojník, který by měl hleděti smírně vyjednati uvolnění letiště a vojenského materiálu. Nepořídí-li necht' se vrátí a podá zprávu o výsledku svého poslání. Příjem této depeše budiž zítra písemně potvrzen.“

Tato depeše dokazovala, že druhý aeroplán šťastně do Prahy doletěl a tam své hlášení učinil.

Major Mattuš byl již delší čas v Plzni a znal jako důstojník doplňovacího velitelství plzeňského i jako muž, všímající si menšinového vlasteneckého hnutí na českém západě, poměry zdejší důkladně, ba lépe než je znali na rozhodujících místech v Praze, kde si poměry na západním pohraničí představovali méně složitější a vážnější než v skutku byly, zejména pak za oněch dob. Proto také nemohl v zájmu ohroženého od dílu na chebském letišti souhlasiti s postupem, nařízeným Národním výborem v Praze. Času nebylo nazbyt a proto setrval na svém původním rozhodnutí. Ustanovil jen ve vší rychlosti a ve smyslu příkazu z Prahy staršího kapitána k vyjednávání a postaral se o původně stanovený odchod výpravy. Do Prahy pak potvrdil obdržovaný příkaz a hlásil, „že odeslal do Chebu staršího kapitána ku vyjednávání a k ochraně jeho osoby, že dal mu doprovodem rotu pěchoty a půl roty k ochraně nádraží.“

Vojsko odjelo o půlnoci zvláštním vlakem ve vzorném pořádku a plno nadšení. Před svítáním dorazila výprava na místo a bez výstřelu opanovalo situaci. Chebští ozbrojenci, jakmile spatřili řádné a pevně postupující vojsko, ustoupili ihned. Tak byl zachráněn milionový letecký a jiný vojenský materiál, uchystaný již k zavlečení přes hranice.

Zatím bylo z Prahy vysláno dalších 50 dobře vyzbrojených námořníků na chebské letiště ku pomoci oddílům, které tam již meškaly. Posila tato přibyla přes Plzeň v neděli dne 10. listopadu dopoledne, brzy po plzeňské výpravě, do Chebu, obešla město a zmocnila se hangarů. Aeroplány byly k odletu připraveny. První vzlétl šikovatel Antoš. Jeho vzlet dopadl nešťastně. Sřítl se se strojem svým a zabil se. Četař Franc, který byl pozorovatelem na stejném letadle, byl při tom pádu velmi těžce zraněn. Odpoledne o půl 4. odletěl pak přes Plzeň do Prahy poručík Adamec, za půl hodiny za ním další aeroplán obsazený dvěma dobrovolníky. Ten přistál na borském letišti v Plzni, odkud podali letci posádkovému velitelství zprávu o situaci chebské. Později přiletěly další stroje do Plzně, kdež zůstaly až do 12. listopadu, načež společně s prvně přibylým odletěly do Prahy.

Ostatní letecký materiál naložili námořníci na nákladní automobily pražské autokolony a ostatní

do železničních vozů. Autokolona odjela dne 12. listopadu, střežená vyzbrojenými námořníky, do Prahy. Pěchota byla vypravena vlakem. Přijela k večeru do Plzně, kdež byla na nádraží očekávána hudbou a doprovozena za ohromného sběhu obecenstva do svých ubikací. Cheb ponechán zatím v rukou tamního „Volkswehru“, ježto byly zaslané tam oddíly příliš slabé na trvalé obsazení Chebu, na kteréž mimo to bylo možno pomýšleti jen v tom případě, když by také bylo vojensky zabezpečeno území mezi Plzní a Chebem a tak chebské posádce záda kryta.

Takto byla skončena affaira chebského letiště, která tvořila jednu ze zvláště významných episod vojenského převratu plzeňského.

Dne 11. listopadu nastoupil v Plzni službu nově jmenovaný staniční velitel generál Procházka.

Velitelství 7. střelec. pluku (plzeňského) v Rumburku oznámilo do Plzně, že dne 12. listopadu složil pluk na tamní „císařské louce“ přísahu věrnosti Čsl. státu. Při tom podplukovník Lukeš a nadporučík Vorel jako zástupci důstojnictva a desátník Křivánek za mužstvo pronesli nadšené řeči o významu slavnostního toho aktu, při jehož zakončení zapělo mužstvo sborem národní hymnu „Kde domov můj“. Velitelství pluku pak vydalo vyzvání, aby se všichni vojáci, do pluku příslušní, vrátili, neboť pluk zůstal prozatím ke své žádosti ve zněmčeném území k zabezpečení téhož pro republiku.

Čeští vojáci, vracející se tou dobou z jižní fronty, vyprávěli, jak byli německými Volkswehry i zfanatisovaným obyvatelstvem německých zemí rakouských krvavě přepadáváni a odzbrojováni. Dne 13. listopadu vypravovalo se také v Plzni, že dva čeští důstojníci, vracející se z pole, nakoupili ve Vídni u nakladatelské fy J. W. Seidl 12.000 map generálního štábu zněmčených krajín Čech, Slovenska a j., dali si je naložit do nákladního auta a ujeli se vším do Čech.

Jelikož se vracelo stále více vojáků z fronty a organisování čsl. vojska pokročilo utěšeně, bylo možno pomýšleti na propouštění přebytečných sil. Tak došlo dne 13. listopadu nařízení, že mají v prvé řadě býti propouštěni z činné vojenské služby: obecní úředníci, strážníci policejní a jiní zaměstnanci samosprávy, úředníci bank a ostatních peněžních úřadů a žurnalisté.

Odboj ve zněmčeném území stával se každou hodinou smělejším. Cestující, již z tamních krajín přicházeli, vypravovali, jak se všude tvoří „Volkswehry“, jak se vyzbrojují z vojenských skladů, jak byli čeští menšináři v území tomto neustále všemožnými vyhrůžkami a útisky a jinak týráni a jak bylo německému obecenstvu slibováno, že přijde z německé říše vojsko na pomoc, takto bude „Deutschböhmen“ jako spolková země státu „Deutschösterreich“ zabezpečeno a až nadejde vhodná chvíle, vše k velkému Německu přivtěleno.

V Praze, kde bylo ústřední vedení velkými pracemi státně-organisačními plně Zaměstnáno, nepociťovali ostrost a nebezpečnost této situace v našem pohraničí do takové míry, jako my zde v Plzni, kteří jako hlavní opěrný bod západočeských menšin od věků jsme odkázáni na tuhou obrannou práci. Nebylo radno se zabezpečením našich hranic příliš dlouho odkládati, neboť byl tím německý odboj jen posilován. Proto se usnesl Národní výbor v Plzni dne 14. listopadu po důkladné úradě se zástupci vojska, že má býti přikročeno k soustavnému vojenskému obsazování a zabezpečování českozápadního pohraničí, v němž nejužší odboj se vyvíjel. Ale plzeňský. Národní výbor nedisponoval prozatím dostatečnými vojenskými silami, aby byl mohl pomýšleti na provedení té akce ihned, s náležitým důrazem a trvalým úspěchem až do Chebu, Karlových Varů a až do nejzaššího kouta českého severozápadu, do Falknova, Aše a Lokte. Z Prahy bylo vydáno heslo, aby německý odboj byl potlačen sice energicky, ale bez používání příkrých prostředků, které by byly mohly míti v zápětí branný odpor odbojníků nebo prolévání krve. V českém vnitrozemí, národnostně úplně zabezpečeném, nebyla nikdy náležitě hodnocena nacionální mentalita pohraničního německého obyvatelstva, zejména pak onoho v chebském území, které zahraniční propaganda všenněmecká již po léta neustálým protičeským štváním pro své úmysly vychovávala. Toto vše arci bylo v Plzni lépe známo a proto také Národní výbor odhodlal se ve věci té dle míry daných prostředků se vši rozhodností zahájit záchranou práci a sice v prvé řadě obsazením železniční trati do Stříbra a tohoto, někdy husitského, nyní německy zfanatisovaného města samotného. Nato mělo dále do ohroženého

území postupováno býti. Vojenské vedení akce té převzal podplukovník Vilém Slezáček.

Postup Národního výboru byl pak snadněn tím, že dne 14. listopadu bylo zahájeno první za sedání Národního shromáždění a potvrzena první česká vláda, tedy zodpovědný rozhodující činitel, od kterého mohly mimopražské kraje očekávat směřovací a závazné pokyny a rozhodnutí. Také administrativa i vojenská organizace na bývaly stále přesnější a pevnější obrysy, čímž byl postup Národního výboru nesmírně usnadněn.

Vojenská posádka plzeňská se také stále zesilovala na míru, za daných poměrů potřebnou. Tak dne 14. listopadu přibyl už ubytovatelé vracejícího se z fronty 6. praporu myslivců, který náležel mezi rakouské vojenské oddíly, jež se doplňovaly z Plzeňska.

Vojenská správa zahájila energicky své přípravy k expedici do našeho pohraničí, odkud dne 14. listopadu byly do Plzně dodány proklamace, nesoucí podpisy dra Titty, Rehatschka a Künstnera a vyzývající Němce v Čechách, aby Čsl. vládě neodváděli žádné peníze, nech jakoukoli formou, jako daně atd., nýbrž aby posílali hojně příspěvků na obranu proti připojení „Deutschböhmen“ k Čsl. státu. Je zcela pochopitelné, že v takové pohnuté době rojily se nejdobrodružnější pověsti. Tak také dne 15. listopadu vynořila a rychle se rozšířila zpráva, že do Plzně vtáhnou v nejkratší době oddíly dohodového vojska na pomoc k pacifikování revoltujícího zněmčeného území. Zpráva ta byla asi vyvolána tím, že byl na den 16. listopadu opovězen příjezd většího počtu italských důstojníků z Hořovic, kde byli internováni zajatí italští důstojníci. Ti však přišli jenom na prohlídku našeho města, kterou vykonali za vedení městské cizinecké kanceláře, jejíž chéfem byl za oné doby autor této statě.

Posádce plzeňské dostalo se dne 17. listopadu podstatného zesílení návratem polních oddílů 7. střeleckého pluku, který počtem 1200 mužů přibyl z fronty kolem 9. hodiny dopolední do Plzně.

Byl také z jisté strany propagován návrh na utvoření vojenských rad. Pozoruhodno jest, že návrh ten nalézal hlavně ohlasu u vojáků německé národnosti. Českými vojáky byl však rozhodně odmítán a dbáno přísně o zachování nezbytné disciplíny.

Byl už nejvyšší čas, aby akce proti německému odboji byla zahájena, neboť takto odvažoval se již do nejbližšího okolí Plzně. Tak došla dne 17. listopadu do Plzně zpráva, že v Touškově organisoval setník Pfrogner ze Stříbra setninu Volkswehru, obsadil tamní nádraží a rekviruje po celém okolí potraviny a různé jiné předměty denní potřeby, kteroužto svoji kořist posílá do Chebu. Několik jeho gardistů bylo při této své nelegální činnosti zatčeno a do Plzně dodáno. Pfrogner byl do té míry drzým, že se odvážil dokonce přijet do Plzně a zde reklamovat propuštění těch svých zbrojnošů. Zmizel však rychle, když shledal, že by ho mohl stihnouti podobný osud, jako je. V sousedních Liticích, tedy jen hodinu cesty od Plzně, jichž obecní správa se hned při převratu přihlásila pod právomoc Národního výboru, konstituoval se následkem, agitace emisařů ze Stodska, také výbor pro Deutschböhmen. Náležitě zchlazení těchto všenněmecky rozpálených mozků nedalo arci velkou práci. Záhy přišli zase k rozumu, když jim bylo pohroženo, že bude do obce vloženo vojsko.

Na den 18. listopadu byla svolána důvěrná schůze českého důstojnictva, které předsedal setník Boček a ve které pojednali nadporučík Kopejtko a poručík Kriegerbeck o některých interních stavovských otázkách, jaké situace, převratem utvářená, učinila aktuálními.

Stejného dne vydal setník Holub vyzvání, aby příslušníci 6. praporu polních myslivců bez průtahu nastoupili do řad národního vojska. Byloť pro obsazení zněmčeného území zapotřebí rychlého doplnění plzeňské posádky.

Dne 19. listopadu žádali plzeňští důstojníci telegraficky ministra národní obrany Klofáče, aby nebylo otáleno s mobilisací k pacifikaci Slovenska, kde řádily maďarské tlupy. Téhož dne došla zpráva, že do Plzně přiletí několik francouzských aeroplanů, které prý mají v tomto městě pro delší dobu zůstatí posádkou, k dispozici čsl. vlády. Už byly pro ně také hangary chystány, avšak ukázalo se, že zpráva ta byla lichá, neboť k přiletu spojeneckých letadel nedošlo.

Stejného dne ráno započala akce se zajišťováním bouřícího se zněmčeného území. Byl vypraven zvláštní vlak z Plzně, ve kterém odjela komise, složená ze členů Národního výboru dra Vrabce a insp. Halady, dále z policejního ředitele dra Kráčmera, jakož i dvě setniny 35. pěšího pluku. Vlak ten dorazil o 7. hodině ranní do Stříbra, kdež bylo nádraží obsazeno tamním „Volkwehrem“. Ozbrojenci ti byli bez velkých okolů vojskem obklopeni, od zbrojení a postaveny k nim vojenské stráže, načež výprava vtáhla o 7. hodině ranní do Stříbra, kdež ihned byly všechny veřejné budovy a důležitější posice dle předem přesně rozvrženého plánu obsazeny. Ke komisi dostavili se tamní purkmistr Streeruwitz a stříbrskou německou radou za politického správce ustanovený koncipista Mastalirsch, který byl předtím sesadil jménem německé národní rady okresního hejtmana Marschnera, svého dosavadního chéfa. Purkmistr Streeruwitz prohlásil, že se novému pořádku podrobuje jako purkmistr a jako poštmistr, avšak vyhradil si, že složí slib později. Horkokrevný Mastalirsch prohlásil, že se nepodrobuje a že nový pořádek neuznává. Samozřejmě bylo mu poznamenáno, že na toto jeho, velkopanské prohlášení dbáno nebude a že – kdyby se odvážil výpravě v jejích úkolech překážeti, bude zatčen a k plzeňskému soudu vojenskou eskortou dopraven. Nato byl okresní hejtman Marschner do svého úřadu znovu dosazen, plnou mocí opatřen a k jeho podpoře zanechána posádka 100 mužů s pěti důstojníky.

Poté vypravil se ostatek expedice dále do Mariánských Lázní, kam dojel zvláštní vlak o 12. hodině polední. Současně tam dorazila na nádraží z Chebu zásilka 100 pušek se střelivem pro mariánskolázeňskou „Volkswehr“. Plzeňská výprava arci tuto zásilku ihned zabavila. Nato nastoupen pochod do města a k okresnímu hejtmanství, kde chéf téhož dr. Lehrmann bez průtahu prohlásil, že se podrobuje a vstupuje do služeb českoslov. vlády. Zatím seběhlo se před okresní hejtmanství několik set zfanatisovaných lidí s purkmistrem drem Turbou a členy německé národní rady v čele. Tito vůdcové vešli do úřadoven hejtmanství, kde purkmistr dr. Turba rozhodně žádal, aby bylo vojsko z Mar. Lázní odvoláno a za vydání zabavených zbraní a střeliva, jinak prý neručí za bezpečnost. Komise zhorka nakvašenému purkmistrovi prohlásila, že toto poslednější od něho nikdo nežádá a že pořádek a veřejná bezpečnost budou zachovány i bez něho, ba i event. proti jeho vůli. O všem ostatním bude rozhodnuto, až dojdou z Prahy, kam byla podána telefonická zpráva, potřebné rozkazy. Ohledně za bavených zbraní bylo kategoricky prohlášeno, že zůstanou zabaveny a budou do Plzně odvezeny. Purkmistru i národní radě dáno na srozuměnou, že další bouření trpěno nebude a že v pádu potřeby bude čeleno všem nepořádkům nejostřejšími prostředky.

Mezitím však došel z Prahy od vlády rozkaz, aby prozatím bylo od obsazení Mariánských Lázní upuštěno a výprava aby se vrátila do Plzně. Nato komise a vojsko zvláštním vlakem odjeli do svého domova. Cestou ještě zanechali ve Stříbře 30 mužů k zesílení po sádky.,

Mezitím, co se toto dalo, přijel do Plzně stejného dne anglický letecký major Crosfield s nadporučíkem čsl. leteckva Blížencem, aby zde vyhlédnuli letiště a zařídili vše pro uvítání a pobyt leteckého oddílu č. 4 s aeroplany anglické soustavy Handly-Page. Hosté ti byli svědky odchodu jednoho plzeňského oddílu dělostřelectva na Slovensko k potlačení maďarské vzpoury. Děla tohoto oddílu byla ověněna a obecnstvo se s odcházejícími vojáky nadšeně loučilo.

Za tři dny nato, dne 22. listopadu, odešla jedna pochodová setnina 35. pluku rovněž na Slovensko a jeden zajišťovací oddíl vojenský do zněmčeného území, kde byly obsazovány Horšův Týn a Ronšperk. V Plzni zavedena opět na dohlednou dobu vojenská policie, která byla umístěna ve školní budově v Kopeckého sadech, kde za dnešních dnů se nachází ředitelství státní policie.

V obsazeném Stříbře pokusil se dne 23. listopadu přednosta tamního okresního soudu dr. Jos. Rödling společně se studenty: oktávánem Krönerem, septimánem Voglem a studujícím práv, synem tamního knihkupce Hassolda, vyvolati vzpouru a vésti pobouřený lid proti okresnímu hejtmanovi, čsl. vládou dosazenému. Hejtmanství povolalo na svoji ochranu vojsko a podalo o příhodě té do Plzně telefonickou zprávu, načež byli jmenovaní vzbouřenci následujícího dne zatčeni a do Plzně dopraveni. Je charakteristické, že dne 2. prosince žádal rakouský státní tajemník zahraničních věcí ve Vídni vyslance Tusara, aby vymohl na vládě nejen propuštění zatčených z vazby, nýbrž i také

opětne dosazení Rödlinga, zatčeného pro vzbouření a veřejné násilí, do jeho dřívějšího soudcovského úřadu. Jakou odpověď obdržel, možno si domyslet.

Na den 1. prosince byla opověděna přehlídka plzeňské posádky ministrem N. O. Klofáčem. Vše bylo připraveno, ale v poslední chvíli návštěva ministra odřeknuta. Přehlídku provedl pak staniční velitel generál Procházka a posl. Pik, jako zmocněnec Klofáče, oslovil vojsko.

Dne 7. prosince odešla další baterie dělostřelectva z Plzně na Slovensko. Děla byla opět ověněna a hudba provázela odjíždějící oddíl, obecně po cestě na nádraží bouřlivě pozdravovaný.

V tu dobu byly o ve zněmčených obcích na Plzeňsku rozhazovány letáky, vyzývající k odboji proti Čsl. republice a připojení ke samostatnému Deutschböhmen. Agitace ta však vyzněla na hluch.

Zatím pokračovalo další zajišťování odbojného pohraničí velitelem exekuční výpravy, podplukovníkem Vilémem Slezáčkem. Tak dne 6. prosince, kdy byly na trati Plzeň – Žatec vytrhány, koleje a hrozeno vyhozením mostů do povětří, vybral se na zbůjníky s oddílem 35. pluku se strojními puškami, zesílen setninou vojska z Klatov a jinou z Berouna, jakož i 2 děly. Jižně od Žihle byly vojskem a železničáři opraveny vytrhané koleje a obsazeno Blatno, kde krátce před tím řádily ozbrojené tlupy německých sedláků na koních a ohrožovali české cestující. Příchodem vojska arci zmizela kuráž těchto vzbouřenců. Poté se expedice brala dále do Podbořan, kde se vše bez odporu nové vládě podrobilo. Dne 7. prosince obsazen Bečov, odkud před příchodem vojska ustoupily německé ozbrojené tlupy. Celá trať až do Mariánských Lázní vyčištěna od vzbouřenců, okresní hejtmanství Žlutice a Teplá podřídila se Čsl. vládě a dne 8. prosince byly znovu obsazeny Mariánské Lázně. Tam rozpuštěn německý národní výbor a zavedena řádná správa. Zabaveno tam velké množství zbraní, střeliva a strojních pušek. Přísná kázeň vojska a říznost Slezáčkova velení učinilo na obyvatelstvo imponující dojem. Přednosta tamní železniční stanice Dědek, rodem Čech, který byl Němci sesazen a nahrazen přívržencem odboje Timmelem, později pak někdejší přednostou stanice Grünerem, byl opět vojskem do svého úřadu dosazen. Dne 11. prosince jsou obsazeny Žlutice, den nato obsadilo vojsko místnosti německé národní rady v Mostě, zabavilo zde veškeré spisy a pokladnu s revolučním fondem v obnosu 2000 K, veškeré zařízení, zbraně atd., poněvadž městská rada odepřela podrobiti se čsl. vládě.

Obecní správa v Karlových Varech obrátila se na presidenta Wilsona telegraficky se žádostí, aby Karlovy Vary vzhledem ke svému mezinárodnímu významu byly prohlášeny za samostatnou republiku pod poručenstvím severoamerického Soustátí. Je pochopitelné, že tato přímo humoristická žádost zůstala bez odpovědi.

Řízný podplukovník Slezáček rychle pokračoval ve svém pacifikačním postupu. Dne 16. prosince dal jedním oddílem svého vojska obsaditi Planou a tamní zajatecký tábor a rozpustiti i odzbrojiti tamní německou gardu. Stejněho dne obsazen Falknov, kde Slezáček rozpustil německou vojenskou radu a tamní německý národní výbor. Purkmistr proti těmto opatřením protestoval, byl však Slezáčkem prozatím z úřadu svého sesazen a na jeho místo dán a do dalšího vládního rozhodnutí nadporučík Siegmund. Posádka ubytovala se v zámku hr. Nostitze, zabavila 800 pušek, četné strojní pušky, mnoho střeliva a celé zařízení nemocnice Červeného kříže, což vše dopraveno do Plzně.

Zbytek pluku 35. pak poslán k obsazení Chebu.

Tím končí v rámci našeho článku vylíčení událostí, sběhnuvších se za vojenského převratu roku 1918 a věcí přímo s ním souvisejících. Dnem 15. prosince skončily krajinské Národní výbory vzhledem na pokroky v organizaci státní správy svoji činnost. Plzeňský Národní výbor sice ještě, podobně jako Národní výbory na Kladně, v Mor. Ostravě, Brně a v Teplících, byl pověřen dalšími úkoly, zejména vzhledem k ochraně menšin a k provedení voleb. Vojenské záležitosti však již obstarávalo ministerstvo N. O. přímo.

Naše líčení muselo býti s ohledem na velmi obsáhlou látku formulováno co nejstručněji, ačkoli zejména jeho část o obsazování zněmčeného území dala by se do větší zajímavosti rozhojnit pře-

četnými, pozoruhodnými epizodami. Zachování těchto pro paměť příštích pokolení musíme ponechat arci pro objemnější vzpomínkové záznamy.



*Prameny: Zápisky dle sdělení pp. majora Vl. Mattuše, podpluk. – auditora dra. Ot. Adama, generála Viléma Slezáčka, spisy Národního výboru v Plzni, sdělení policejního ředitele dra Vl. Kráčmera, časopisy: „Český Deník“, „Nová Doba“, „Karlsbader Anzeiger“, „Reichenberger Ztg.“ a hlavní pražské časopisy z roku 1918, jakož i zapsané osobní zážitky a poznatky autora.*